

RECOLLIDA DE MATERIALS ARQUEOLÒGICS A SANT FELIU DE GUÍXOLS

PER

LLUÍS ESTEVA I CRUAÑAS
JOSEP ESCORTELL I CERQUEDA
NÈSTOR SANCHIZ I GUERRERO
JOAN SANCHIZ I GUERRERO

Era l'any 1978. Dues antigues cases senyoriales —can Bartra i can Ferrer de la Riera— foren enderrocades: estaven a l'indret que ocupa actualment el bloc de pisos que porta els núms. 1 i 2 del passeig del Mar, 1-9 de la tercera travessia de la Plaça, i 2-8 de l'avinguda de Juli Garreta.

Treta la runa, quedà un gran espai on esperàvem localitzar els fonaments de la torre de la Presó (1). Quan ho comunicàrem a l'alcalde —aleshores Pere Albertí—, posà l'excavadora municipal al nostre servei, i l'empresa constructora «PROGUISA» ens autoritzà la recerca (fig. 1).

Furgàrem en totes direccions i no vam trobar ni la torre, ni cap rastre de les defenses: parets, fonaments, grans blocs compactes de pedres de tots tamanyes i, entre tanta confusió, el jardinet de can Bartra (2), de 9 metres de llargada per 7 d'amplada, que no degué ésser mai edificat (fig. 2):

(1) LLUÍS ESTEVA, JOSEP ESCORTELL, JOSEP MARULL, *El sistema defen-siu guixolenc a la segona meitat del s. XVII*, «Àncora», Festa Major de 1969.

(2) Aleshores la casa portava el núm. 28 del carrer del Mar i l'1 de la tercera travessia de la Plaça. El dibuix —fig. 2— l'hem calcats del que Joan Bordàs signà el 7-IX-1925. En aquesta data el terreny fou valorat a 3 ptes. el pam quadrat (Arxiu Històric Municipal de Sant Feliu —AHMSF—, sec. XVIII, núm. 41-56).

Fig. 1. 1. L'enderroc de les cases és ja un fet. A la part dreta, el jardinet de la casa Bartra en el qual —arrapada a la paret— encara es veu una heura. 2. Cercant la torre de la Presó, aparegueren restes de parets, de fonaments de cases i de construccions ignorades; a primer terme, la terra de color fosc entre la qual recollírem les abundants peces arqueològiques que motiven aquest treball.

gràcies a això, l'excavadora posà al descobert les peces arqueològiques que descriurem en aquest treball.

Malgrat no haver pogut fer una excavació estratigràfica perquè les circumstàncies no ens ho permeteren —puix el nostre objectiu era localitzar la torre—, observàrem els estrats següents: A) una capa de sorra i una de grava estèril, a la part superior; en conjunt, 40 cm. B) el jaciment fèrtil, de 120 cm. de potència. C) una capa estèril inferior, de 40 cm. Total, 2 metres d'alçada.

Cada vegada que l'excavadora treia una palada del jaciment fèrtil, el grup del Museu que signa aquest escrit (junt amb el qual treballaren aquesta vegada Joan Reyner, Adoració Prieto, Enric Vicens i Jordi Enseñat) recollia els fragments que sortien. Primer foren pocs; després més i més. És evident que, d'haver-ho sabut podíem haver fet una excavació metòdica, però ens donem per satisfets del resultat assolit. Si cada vegada que un edifici antic és abatut, poguéssim recollir el material arqueològic del seu subsòl, la nostra història local s'aniria enriquint de dades concretes, i el Museu Municipal tindria una col·lecció molt més nombrosa que no té.

BIBLIOGRAFIA MÉS USADA I ABREVIATURES

González Martí = M. GONZÁLEZ MARTÍ, *Cerámica del Levante Español*. Loza, «Ed. Labor», 1944.

Batllori i Llubia = ANDREU BATLLORI I MUNNÉ, i LLUÍS M.ª LLUBIÀ I MUNNÉ, *Ceràmica Catalana Decorada*, Barcelona, 1949.

Almagro i Llubia = MARTÍN ALMAGRO BASCH i LUIS M.^a

LLUBIÀ MUNNÉ, *C.E.R.A.M.I.C.A., Aragón-Muel*, Barcelona, 1952.

Vilaseca = LUISA VILASECA BORRÁS, *Los alfareros y la cerámica de reflejo metálico de Reus de 1550 a 1650*, Reus, 1964.

Llubià = LLUIS M.ª LLUBIÀ, *Cerámica medieval española*, «Nueva Colección Labor», Barcelona, 1967.

Cirici i Manent = ALEXANDRE CIRICI i RAMON MANENT, *Ceràmica Catalana*, «Editorial Destino», Barcelona, 1977.

TROBALLES ARQUEOLÒGIQUES

Hem fet tres grups de les peces recollides: objectes diversos, ceràmica decorada i terrissa. Tan sols la ceràmica decorada ens permet donar una cronologia força aproximada; en la seva majoria, com veurem, fou obrada durant els segles XVI i XVII. En canvi, no sabem pas quan foren realitzats els altres objectes, si bé hem de creure que bona part d'ells pertanyen a l'època esmentada.

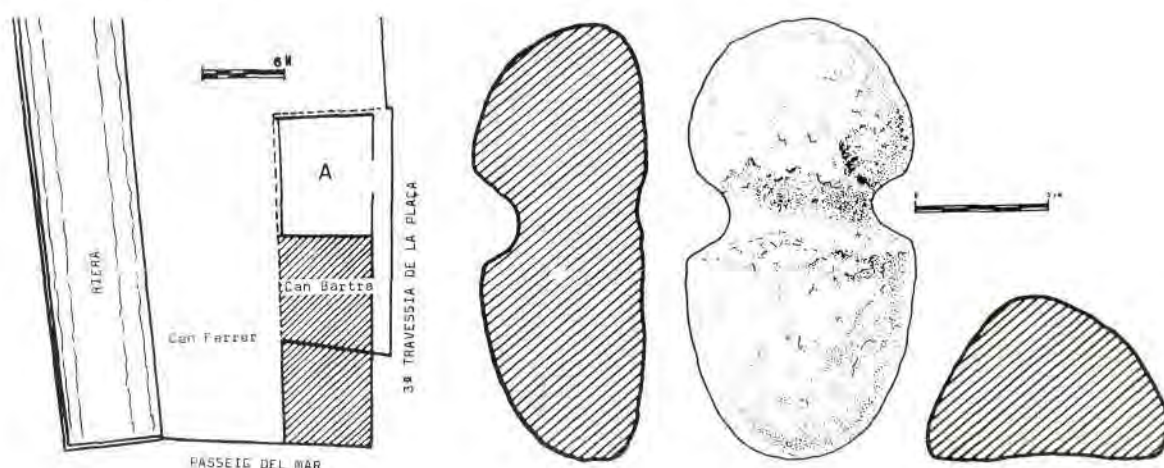

Fig. 2. Calc, arranjat, d'un dibuix de Joan Bordàs adjunt a la instància que Joan Bartra presentà al Municipi el 28-XI-1925. En ell es veu el terreny que ocupà la casa, el que hagué de cedir per a posar-la a la línia oficial i el jardinet (espai A) on foren trobades les peces que ací es descriuen.

Fig. 3. Un dels «pedrals» trobats; servien per a tibar les xarxes.

1. OBJECTES DIVERSOS

Els subdividim en objectes de pedra, de metall, pipes i vidres.

A. OBJECTES DE PEDRA

Silex. 35 peces informes, una d'elles amb vetes d'igual color com

alguns ganivets procedents del sepulcre de corredor del Mas Bousarenys; 4 nòduls, i un cristall de roca. Cap de les peces no sembla tenir retocs intencionats.

Altre material. 3 «pedrals» o pedres per a tibar les xarxes. Hem reproduït el més característic (fig. 3); amida 170 mm. de llargada per 87 d'amplada i 65 de gruixària, mesures màximes. Els altres dos amiden 220 per 50 per 50 mm. i 185 per 120 per 45 mm., respectivament.

B. OBJECTES DE METALL

Per la seva quantitat, mereixen citar-se les agulles. N'hem recollit més de dos centenars i vam deixar-ne moltíssimes. Calculem que n'hi havia almenys un miler; les seves mides van de 24 a 58 mm.

També hem recollit 12 monedes i part d'una altra que, per ara, no podem descriure, puix, malgrat el nostre interès, desconeixem la manera de restaurar-les.

Igualment hi ha anells, sivelles, cadenes, punxons, fragments de beines de punyals o d'espases . . . (fig. 4).

Fig. 4. Mostres, sense restaurar, dels metalls recollits.

C. PIPES

1 fogar de pipa de fang, color fosc, semblant a d'altres trobades a Sant Feliu, Palamós, Begur, Empúries . . . (3).

5 fragments de broquet de pipa d'escuma de mar.

D. VIDRES

Vam recollir 186 fragments de vidres, alguns dels quals són reproduïts a la fig. 5. Tots ells pertanyen a peces d'alta qualitat: amb costelles que

Fig. 5. Alguns dels vidres trobats; tots ells formaven part de peces d'alta qualitat artesana.

recorden els «gallons» radials (4), vores de copes de parets finíssimes, peus de vasos amb ornaments diversos, colls d'elegants i fines botelletes, fragments de setrills, delicades peces amb filets aplicats, etc.

(3) LLUÍS ESTEVA CRUAÑAS, *Las pipas pseudo-romanas de Ampurias fueron obradas en Palamós*, «Miscelánea Arqueológica. XXV Aniversario de los Cursos de Ampurias (1947-1971)», vol. 1, ps. 315-324.

(4) LLUÍS ESTEVA, *Excavació a la Porta Ferrada de Sant Feliu de Guixols*, «Revista de Girona», núm. 82, 1978, p. 40, fig. 25.

2. CERÀMICA DECORADA

Classifiquem la ceràmica recollida, per ordre cronològic; per això en fem els grups que tot seguit presentem:

CERÀMICA DECORADA EN VERD I MANGANÈS (DARRERIES DEL S. XIII I COMENÇAMENT DEL XIV)

Dels nou fragments recollits, n'hem fotografiat cinc (fig. 6, núms. 1-5). El darrer és l'únic amb vernís al revers.

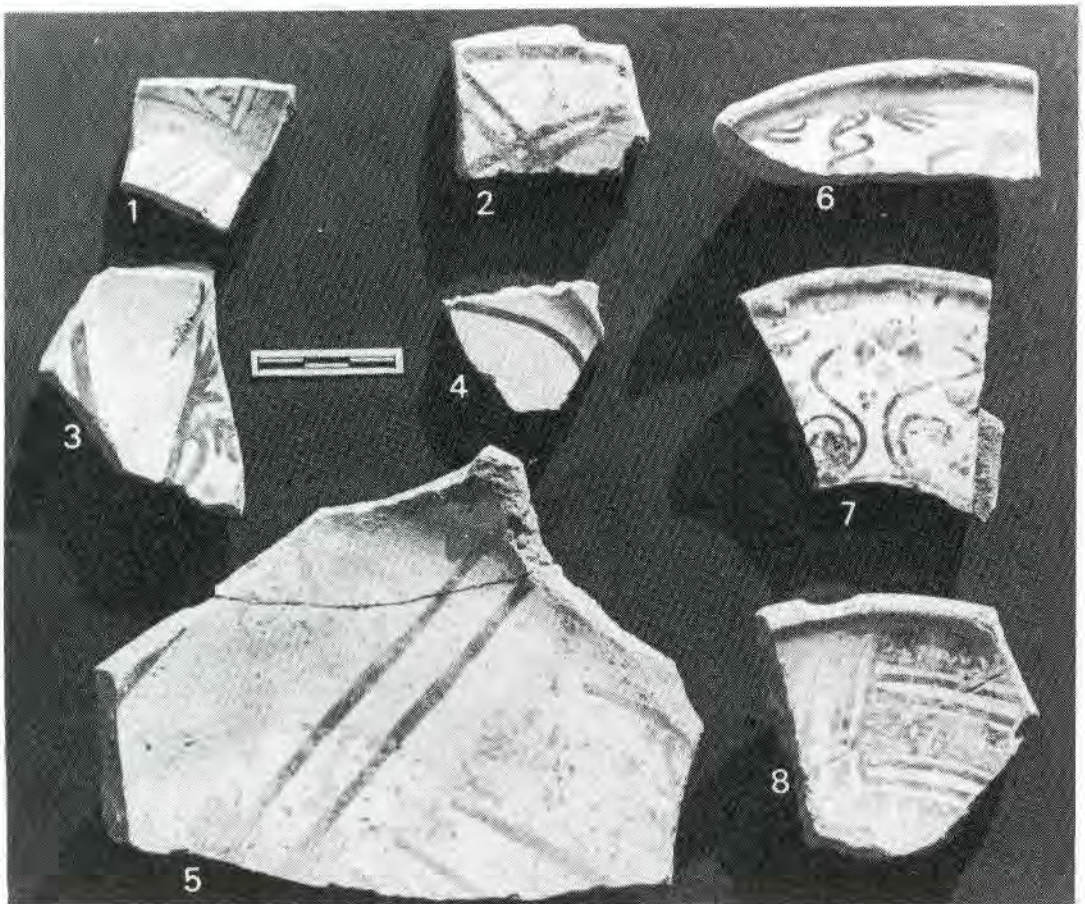

Fig. 6. Núms. 1-5, ceràmica decorada en verd i morat (s. XIII i començament del XIV); núms. 6 i 7, valenciana, en daurat i blau (s. XV), i núm. 8, en daurat (s. XV).

Fig. 7, núm. 1. Fragment de vora d'un plat amb sanefa —o viu— de dues circumferències concèntriques de 4 mm. d'amplada cada una —morada l'exterior i verda l'altra—, separades 4 mm., de manera que el conjunt dóna la sensació de 3 circumferències, essent així que la central és el color del plat.

2 vores de plats amb sanefas de circumferències concèntriques de diferents amplades.

5 fragments de plats.

1 fragment de plata o conca, de forma incerta; com hem dit, té la particularitat d'ésser envernissada —amb vernís de plom— pel revers. ¿És de procedència aragonesa?

B. CERÀMICA VALENCIANA DECORADA EN DAURAT (S. XV)

Figs. 9 i 12, núm. 33. Escudella amb orelles i sense peu; decoració de les parets interiors feta de dues quadrícules inclinades, alternant amb dues d'horizontals; al centre de la base, un dibuix que no sabem què representa (5). Diàmetre 13'5 cm.; d'orella a orella 17'8 cm; alçada 5'3 cm.; gruixària, a un cm. de la vora, 9 mm. Revers: decoració de plantes aïllades —4 en tota la peça— cada una de les quals és coberta per mig òval; entre cada dos mitjos òvals, altres plantes més senzilles; pics als costats de les plantes. Aquest tipus de revers és característic de Manises i de Paterna, i es pintava al darrera de les escudelles i dels plats petits (6). La forma d'aquesta peça és representada a la fig. 7-2.

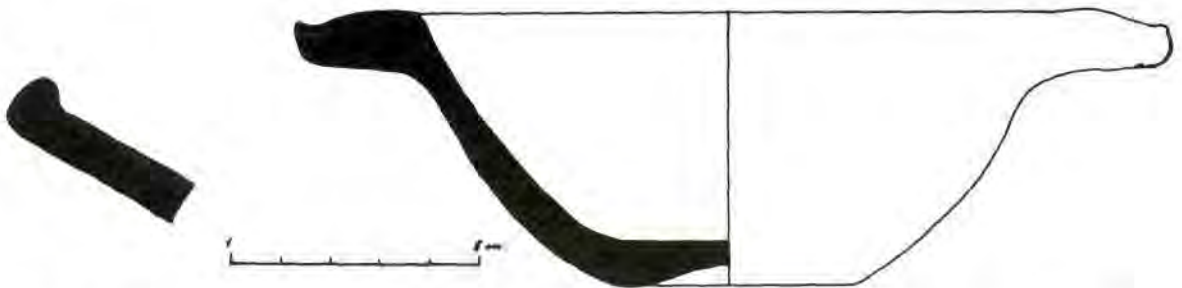

Fig. 7. 1. Vora d'un plat decorat en verd i manganès o morat (s. XIII-XIV). 2. Forma de l'escudella valenciana amb orelles (s. XV), treta de la peça núm. 33 (figs. 9 i 12).

Dos fragments més, d'escudelles semblants. Vegeu-ne un d'ells a la fig. 6, núm. 8.

C. CERÀMICA VALENCIANA DECORADA EN BLAU (S. XV)

Es diferencia de la catalana d'igual època perquè la superfície de la

(5) En veiem d'iguals a M. GONZÀLEZ MARTÍ, *Ceràmica del Levante Español*. Loza, «Editorial Labor», 1944, làm. XVI i p. 465, fig. 573.

(6) LLUBIÀ, «Labor», ps. 147 (fig. 231), 160 (f. 250) i 178; també GONZÀLEZ MARTÍ, p. 533, fig. 644-1.

valenciana és blanca i el revers envernissat; la decoració de la recollida és de motius geomètrics.

Fig. 8, núms. 15-21. N'hem recollit 12 fragments, dels quals a la fotografia tan sols n'hi ha 7; alguns són d'un tipus ja trobat a les excavacions del monestir (7).

D. CERÀMICA VALENCIANA DECORADA EN DAURAT I BLAU (S. XV)

Vam recollir-ne 6 fragments. Són aquests:

Fig. 6, núms. 6 i 7. Fragments, possiblement d'una mateixa escudella, amb viu de dues circumferències —gruixuda l'exterior i prima l'altra— i temes florals. El revers del segon sembla decorat amb espirals elipsoides molt simples, col·locades planes, fent circumferències paral·leles a la vora (8).

1 fragment de vora, decorat pel revers amb dibuix semblant al dels fragments anteriors.

1 fragment petit —no reproduït— amb fons de flors de cercles o d'atauric (element decoratiu, de temàtica vegetal més o menys estilitzada, característic de l'art musulmà) (9).

2 fragments de la vora, probablement d'una mateixa escudella, del tipus de les «corones»; el color daurat quasi no es veu (10).

E. CERÀMICA CATALANA DECORADA EN BLAU (S. XV)

Es caracteritza perquè el revers no és envernissat; per la decoració extraordinàriament esquematitzada, i perquè, degut a la pobresa d'estany emprat, el color de la pasta queda transparent. Per això la superfície té un color rosat que contrasta amb el blau verdós de cobalt.

En conjunt, n'hem recollit 56 fragments, que són de plats (els més nombrosos), plates i escudelles, sense que amb ells hàgim pogut reconstruir cap peça ni treure'n una sola forma sencera. Són d'aquesta classe els frags. 9-14 de la fig. 8.

Amb tot, si bé és veritat que no hem trobat cap peu, pels fragments recollits es veu bé la forma de les parets; per això hem pogut comprovar que, almenys quatre dels plats, eren de la forma elegant que, més tard, caracteritzà els de reflexes, com veurem.

(7) ESTEVA, nota 4, fig. 10, núm. 17.

(8) GONZÀLEZ MARTÍ en diu «trazos curvos reentrantes a manera de rúbricas», p. 545, fig. 658.

(9) CIRICI, p. 115 i 154.

(10) GONZÀLEZ MARTÍ, p. 481, fig. 593.

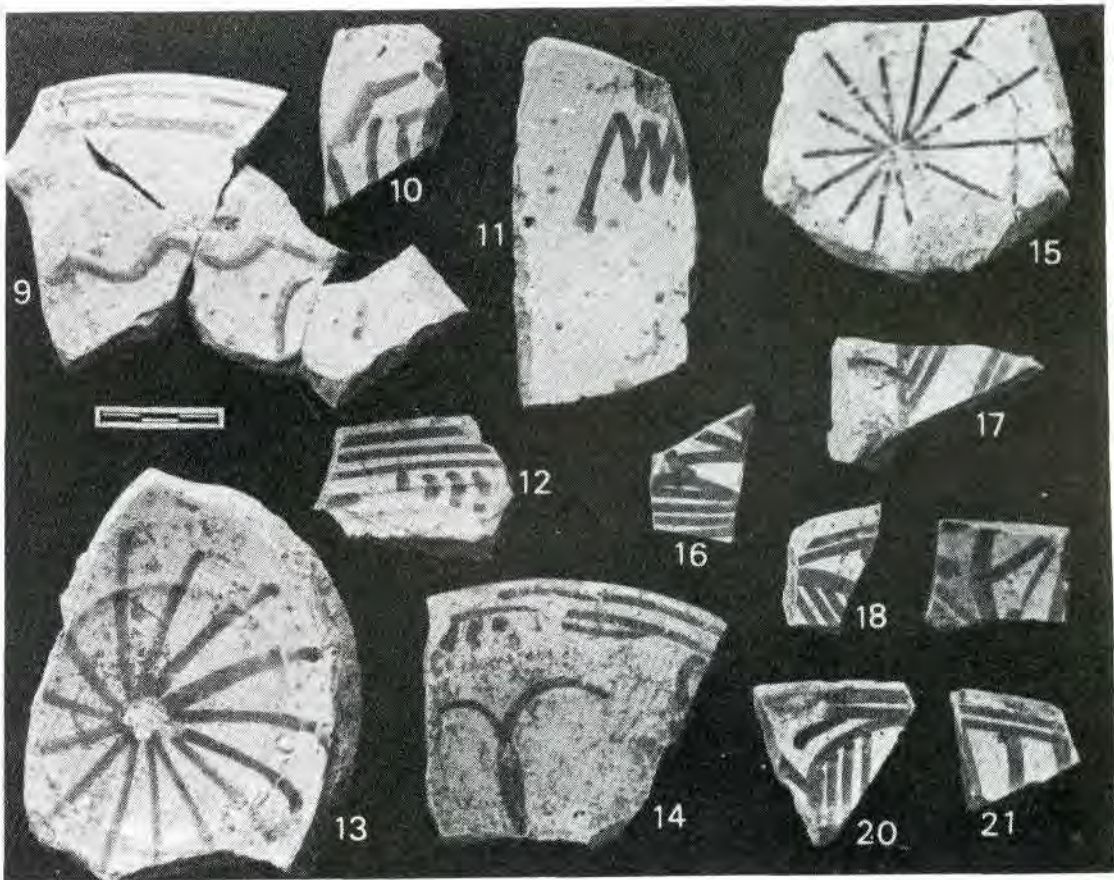

Fig. 8. Núms. 9-14, ceràmica catalana, i 15-21, valenciana, totes del s. XV, decorades en blau.

Les plates havien d'ésser grans, car tres dels peus trobats amiden 8, 8'5 i 9 cm. de diàmetre i 2 de gruix.

F. CERÀMICA CATALANA DAURADA (S. XVI I COMENÇAMENTS DEL XVII)

Aquest tipus de ceràmica forma el nucli més important de les troballes: uns 2.000 fragments, contra 152 de totes les altres classes juntes; això és, tretze vegades més.

Com és lògic, els fragments són d'escudelles (uns 1.200) i de plats (750), i la característica més acusada és la típica decoració del revers: dues o tres espirals de ratlla fina, separadas per circumferències gruixudes, quasi sempre dues (fig. 9, núm 29). Decoració que és la típica almenys dels obradors catalans i aragonesos (11).

Amb els fragments trobats, en el taller del Museu Municipal hem reconstruït bon nombre de peces, que ja són exposades al públic.

(11) ALMAGRO-LLUBIÀ, p. 29.

Fig. 9. Revers de tres peces daurades o de reflexos metàl·lics: núm. 33, escudella (s. XV), núm. 7, fragment d'escudella (s. XV) i núm. 29, plat (s. XVI-XVII).

A continuació, estudiem en dos grups —plats i escudelles— les peces recollides.

PLATS

Tots ells tenen, junt a la vora, un viu de dues circumferències concèntriques: gruixuda l'exterior i prima l'altra; alguns plats, a més, presenten altres circumferències de gruixos i motius diversos.

Dels 22 plats reconstruïts, tan sols n'hem fotografiat 10; com és de suposar, són els que tenen les decoracions més ben conservades o, si es vol, menys esvaïdes. Però també n'hem dibuixat dos dels altres (fig. 13 núms. 36 i 37). Seguidament passem a descriure'ls breument:

Núms. 25, 28 i 35. Decoració radial feta amb pinzell doble, que divideix l'anvers del plat en sectors circulars; botó al centre i, a l'exterior, el viu esmentat. Els ornaments que emplen els sectors (que alguns autors en diuen triangles) són arcs concèntrics de gruixos diversos; també ratlles entrecreuades. El núm. 25 té els sectors alterns pintats totalment, i els costats paral·lels als radis són de ratlla ondulada; el curt, en canvi, presenta una unglà o mitja circumferència. Mides: diàmetres 21, 17'5 i 20 cm; alçades 3'5, 3 i 3'5 cm; gruixàries 6 mm. Són de decoració quelcom semblant els fragments 40 i 41. N'hem vist com aquests entre la ceràmica de

Reus (12) i la de Muel (13); en canvi, no n'hem trobat cap exemplar entre la catalana de Batllori i Llubià.

Núms. 22, 23, i 26. Decorats amb pinzell-pinta triple (ratlla central gruixuda i primes les altres). Els plats 22 i 23, a més, presenten una ratlla

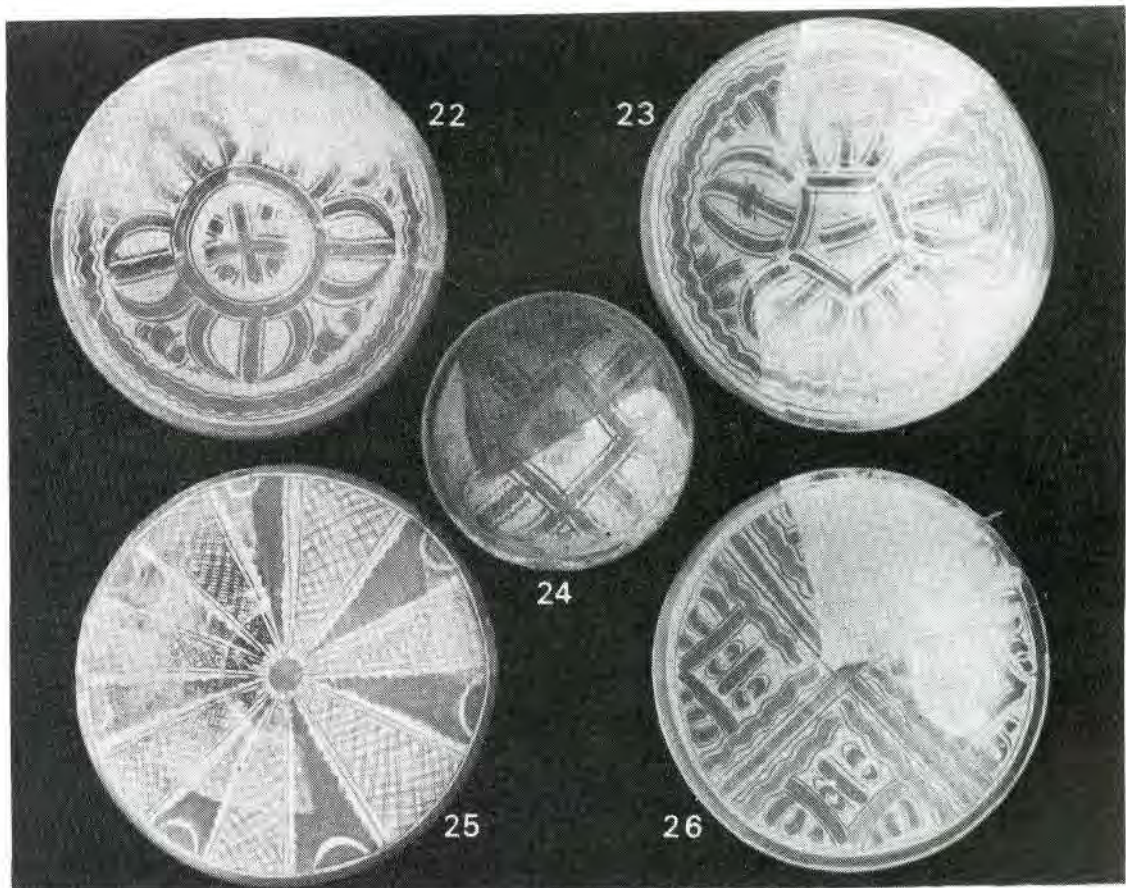

Fig. 10. Plats i escudella amb decoració daurada: núms. 22, 23, 24 i 26, fets amb pinzell-pinta triple; 25, amb botó al centre i decoració radial.

ondulada —concèntrica amb el viu— feta amb el mateix pinzell-pinta triple. Mides: diàmetres 20, 21 i 20 cm.; alçades 3'8, 3'5 i 3'2 cm; gruixàries 6, 5'5 i 6 mm. N'hem vist de semblants entre la ceràmica publicada per Batllori i Llubià (14) i la trobada a Reus (15); també a Cirici (16); però, en canvi, si bé hem vist decoracions amb pinzell triple a Muel, el motiu és ben

- (12) VILASECA, vol. I, p. 175 i vol. III, figs. 27 i 71.
- (13) ALMAGRO-LLUBIÀ, làms. XII i XXV.
- (14) BATLLORI i LLUBIÀ, fig. 62.
- (15) VILASECA, vol. III, figs. 28, 29 i 78.
- (16) CIRICI, p. 202.

diferent (17). Un de nosaltres, anys enrera, n'havia recollit d'igual al subsòl de la Porta Ferrada (18).

Núms. 31 i 36. A la vora, circumferència de trenat geomètric entre d'altres de traç seguit i gruixàries diferents; decoració floral a la resta de l'anvers; el 36, a més, té un cercle de quadrícula al centre. Mides: diàmetres 20'3 i 20 cm.; alçades 2'8 i 3'8 cm.; gruixàries 5 i 5'5 mm. Són d'igual tipus dos plats reconstruïts —no fotografiats ni dibuixats—, un dels quals té ben pronunciada l'aresta que separa les ales i el centre del plat; per això en donem el perfil (fig. 14, núm 3). Mides: diàmetres 19'8 i 16'5 cm.; alçades 2'5 i 3'5 cm.; gruixàries 4 mm. Hem vist el trenat geomètric a Batllori i Llubià (19); és abundantíssim a Reus (20) i, entre els fragments de Muel, tan sols n'hem vist un, i encara no sembla pas exacte (21).

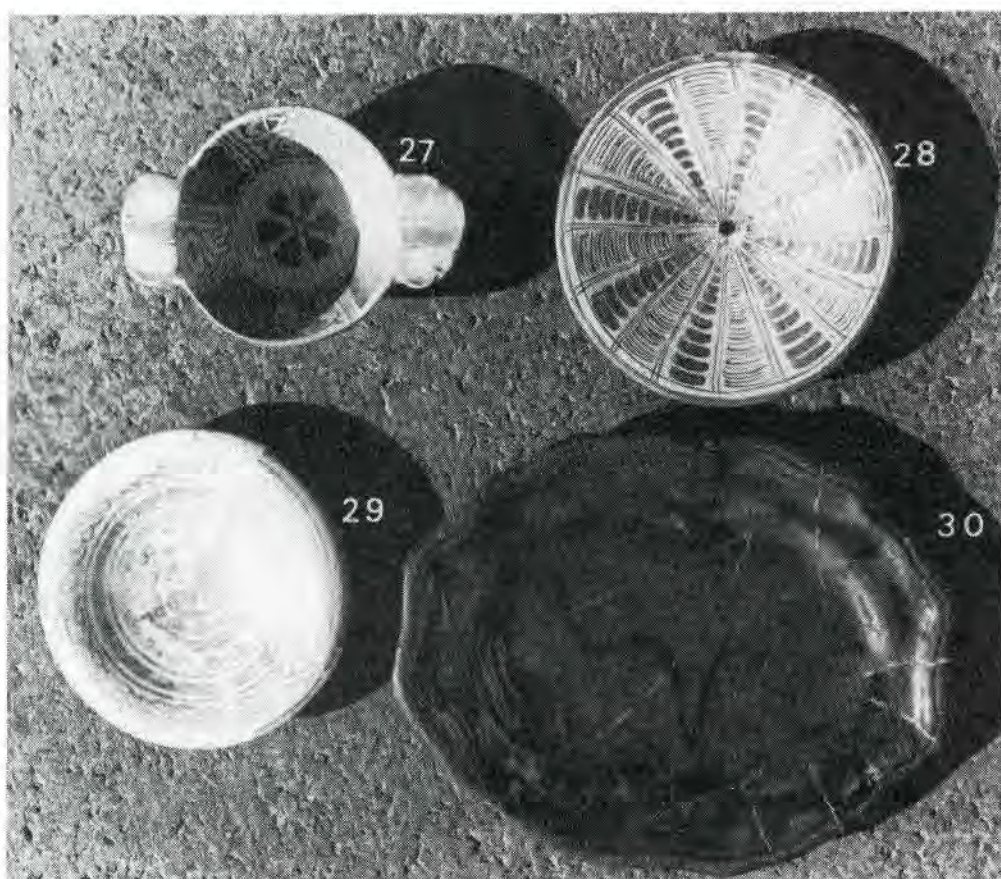

Fig. 11. Núms. 27, 28 i 29, plats i escudella amb decoració de reflex metàl·lic: 27, escudella amb orelles i roseta de sis pètals al centre; 28, plat petit amb decoració radial; 29, plat petit amb sanefa de trenat geomètric. Núm. 30, plata «de funerals o de difunts».

(17) ALMAGRO i LLUBIÀ, làms. V, VIII, XVI i XXV.

(18) ESTEVA, nota 4, figs. 29 i 34.

(19) BATLLORI i LLUBIÀ, fig. 59.

(20) VILASECA, III, figs. 15, 17, 21, 23, 26, 50, 56, 57, 58, 61, 62, etc.

(21) ALMAGRO i LLUBIÀ, làm. XVII, núm. XXIV.

Fig. 12. Ceràmica amb decoració daurada: núm. 33, escudella valenciana amb orelles (s. XV); núm. 31, plat amb sanefa de trenat geomètric; 32 i 34, plats d'estrella de quatre puntes, i 35, amb decoració radial (catalans dels s. XVI-XVII).

Núms. 32, 34 i 37. Són del grup que Lluïsa Vilaseca anomena d'estrella de quatre puntes. Tenen un quadrat en el centre i un viu de dues circumferències concèntriques —gruixuda l'exterior i prima l'altra, com sempre— a la vora. La part central de l'anvers és pujat, a manera de botó (fig. 14, núm. 4). Els costats del quadrat —que en els dos primers plats té un punt a cada angle interior— serveixen de base als quatre triangles o puntes de l'estrella; en canvi, en el 37 surten del vèrtexs. Quasi tota la decoració és de motius florals, però hi ha igualment punts i algun tema geomètric; el 37, a més, té escales. Mides: diàmetres 21, 20'2 i 19'5 cm.; alçades 3'5, 5'5 i 3'5 cm.; gruixàries 4, 3'3 i 5 mm. Un tema decoratiu i les fulles en forma de llança i escot del plat 34 es veuen a la ceràmica de Reus (22); també el quadrat del plat 32 és semblant al de la fig. 82 de Reus. En canvi, les escales del 37 es troben a les peces obrades a Muel (23).

(22) VILASECA, vol. III, fig. 81, núms. 4 i 5.

(23) ALMAGRO i LLUBIÀ, làm. IV, núm. 1.048 i làm. XXV, núm. 42.

Núm. 29. Plat petit amb sanefa de trenat geomètric entre filets circulars. Decoració: quatre circumferències de cadenetes que tenen tres anelles cada una. Mides: 16'3 per 2'7 cm. per 5 mm. N'hem vist un d'igual entre els de Reus (24).

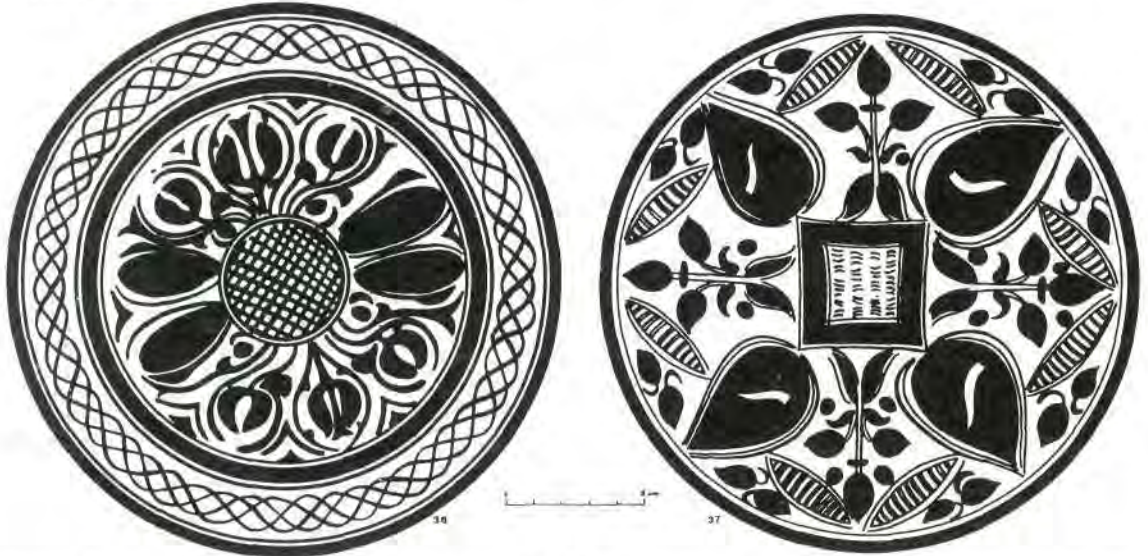

Fig. 13. Plats de reflexos metàl·lics (s. XVI-XVII): núm. 36, amb circumferència de trenat geomètric a la vora, cercle de quadrícula al centre i, entre ells, decoració de motius florals; núm. 37, plat d'estrella de quatre puntes.

Restaurats, però no reproduïts ací: 7 plats petits. Mides: diàmetres 16, 16, 15, 16, 17, 17 i 16'7 cm.; alçades 3'7, 4, 3'1, 2'4, 2'8, 3'1 i 3 cm.; gruixàries 4'5, 4, 4, 4, 4, 5, 4'5 mm., respectivament. Decoració: un amb sanefa de ratlles inclinades i dibuixos geomètrics; un amb decoració geomètrica; dos amb viu de quatre circumferències (no caldria dir-ne sanefa?) i decoració de fulles i motius geomètrics, i quatre amb decoració quasi borrada del tot.

Ultra els plats reconstruïts, hem recollit 750 fragments d'altres plats semblants que no aporten res de nou.

Formes. Les cinc formes de la fig. 14 representen la totalitat de les trobades; en general corresponen a la típica dels plats de reflexos, bé que hi notem petites variacions, referides especialment a les arestes: la forma 2 en té una d'un cm. de radi a l'anvers i una altra de 6'5 al revers; la 3, poc freqüent ací, té, l'aresta de 7 cm. de radi molt marcada i el llavi queda quasi horitzontal; la 4, en té una de 3'5 cm. a l'anvers i a la part central fa com un botó d'un cm. de radi; per últim, la forma 5 en té una de 3'5 cm. a l'anvers (la part central d'aquest plat és reconstruïda; per tant, n'ignorem la forma exacta).

(24) VILASECA, vol. III, fig. 26-3.

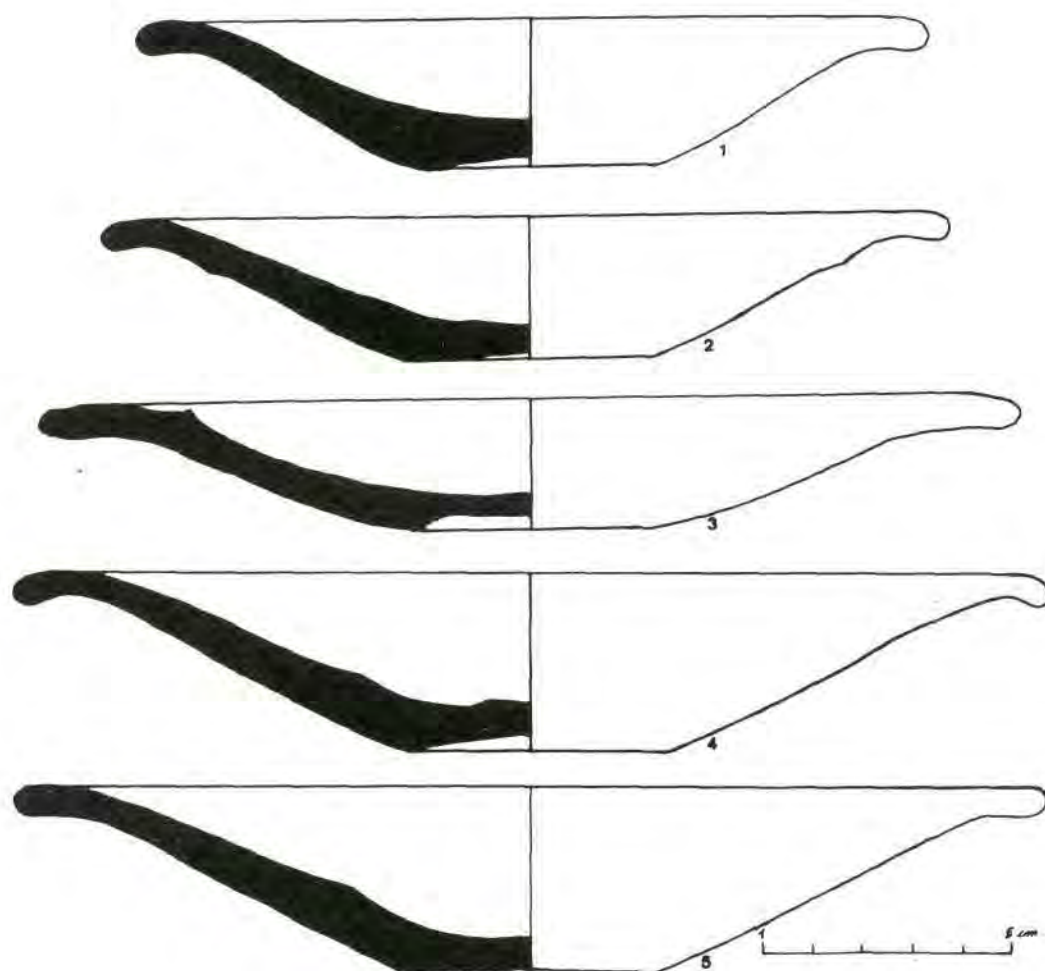

Fig. 14. Formes dels plats de reflexos recollits (s. XVI i començament del XVII). Cap d'ells no té peu perquè en aquella època hom agafava el menjar amb els dits i no pressionava els plats de dalt a baix, com fem ara amb la forquilla i el ganivet; per això la forma guanya elegància i perd estabilitat. La núm. 1 és treta del plat 29; la 2, del 28; la 3, d'un plat no reproduït, però esmentat en parlar dels plats 31 i 36; la 4, treta del 34, i la 5, del 23.

Resum de les mides. Dels 24 plats de reflexos reconstruïts, 12 són grans (19 cm. de diàmetre mínim) i 10, petits.

Els diàmetres dels primers van de 21 a 19 cm.; mitjana aritmètica 20'15 cm. El dels petits van de 17'5 a 15 cm.; mitjana aritmètica 16'38 cm.

Alçades dels grans: de 5'5 a 2'5 cm.; mitjana 3'53 cm. Dels petits: de 4 a 2'4 cm.; mitjana 3'13 cm.

Gruixària dels grans: de 6 a 3'3 mm.; mitjana 5'10 mm. Dels petits: de 6 a 4 mm.; mitjana 4'5 mm.

ESCUDELLES

De les 9 escudelles reconstruïdes, 7 són d'orelles i 2, de peu.

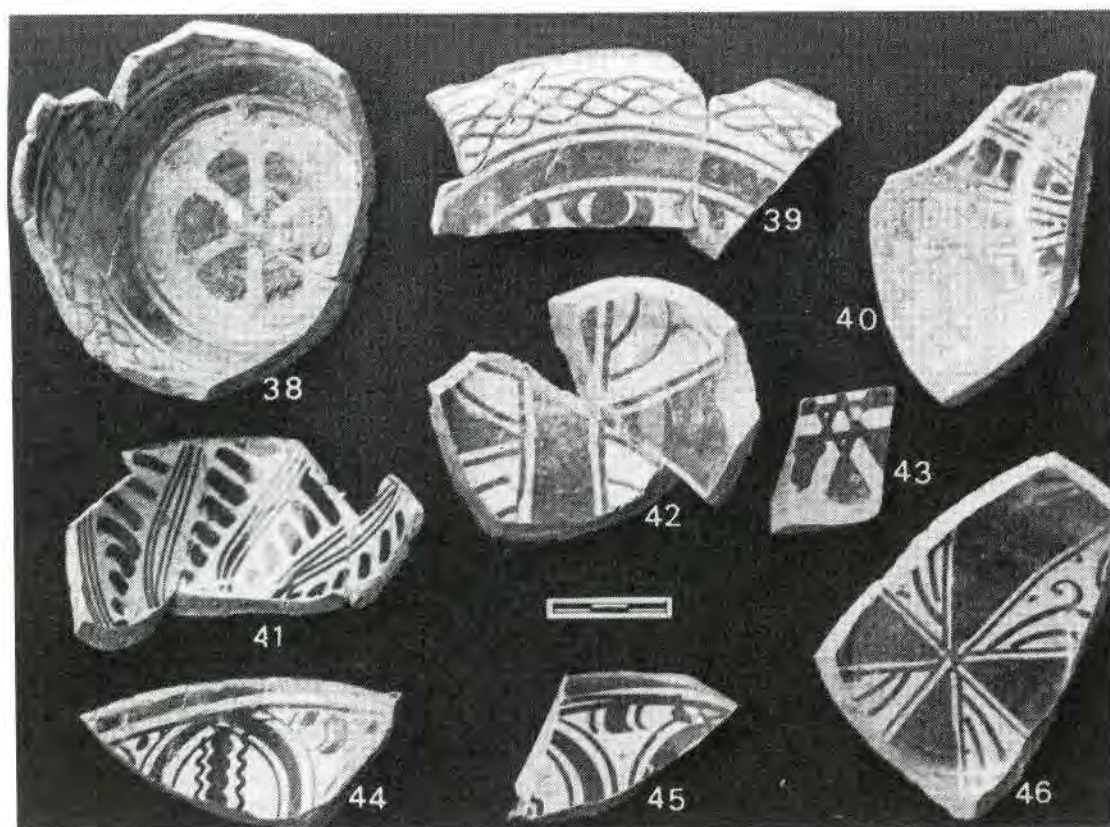

Fig. 15 i 16. Ceràmica de reflexos metàl·lics: núms. 38 i 39, de trenat geomètric; 40 i 41, amb decoració radial; 44, 45 i 49, decorats amb pinzell-pinta triple; 50, amb interrogants; 47, amb estrella de quatre puntes; 50-58, nanses diverses.

Fig. 10, núm. 24 i fig. 18, núm. 1, i una no reproduïda. Sense orelles, «ab sòl» o repeu per a reposar. Viu —ja esmentat— de dues circumferències concèntriques (gruixuda l'exterior i prima la interior), decorades amb pinzell-pinta triple; la decoració és semblant a la dels plats 22, 23 i 26. Mides: diàmetres 13'5 i 14 cm.; alçades 5 i 5'5 cm.; gruixàries 10 i 8 mm. a un cm. de la vora. Mitjanes aritmètiques: 13'75 cm., 5'25 cm. i 9 mm. Són de peces semblants als fragments 44, 45, 49, 53 i 65, si bé el 53 pertany a una peça amb orelles. No són ben iguals, però s'assemblen al publicat per Batllori i Llubià (25) i als trobats a Reus (26); en canvi, no el veiem entre els de Muel.

Fig. 11, núm. 27 i fig. 18, núm. 2. Amb orelles. Decoració: al fons, una roseta de sis pètals; a les parets, quatre trapezidis que alternen amb quatre

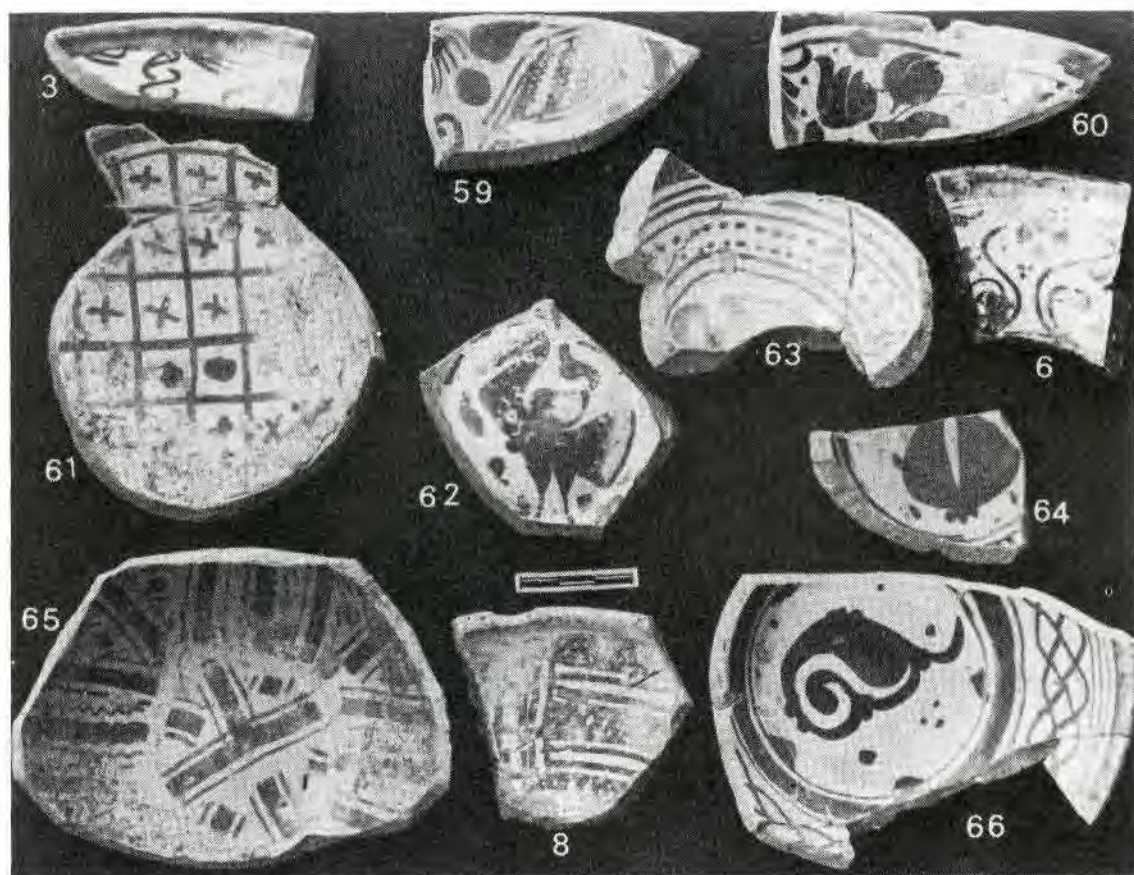

Fig. 17. Fragments de ceràmica de reflexos: núms. 59 i 60, amb motius florals; 61, amb quadrícula i creus; 62, amb lletres; 63, amb una au al centre; 64, amb una magrana; 66, amb un cargol; 65, decorat amb pinzell-pinta triple. Els fragments 3, 6 i 8 són del s. XV, ja descrits a la fig. 6.

- (25) BATLLORI i LLUBIÀ, lám. 62.
 (26) VILASECA, vol. III, figs. 28 i 29.

interrogants, separats per grups de tres ratlles; les orelles tenen una ratlla triple —gruixuda la central i primes les altres— que les parteixen transversalment, i una ratlla amb dos lòbuls als extrems de cada orella. Són de peces semblants els frags. 38 (el fons; no les parets), 50 i 58. S'assemblen a algunes escudelles de Reus (27); en canvi, no la veiem ni entre les de Muel, ni a Batllori i Llubià. De la mateixa classe se'n va trobar a la Porta Ferrada (28). Hem reconstruït cinc escudelles més d'aquest tipus. Mides: diàmetres 11'8, 10'8, 11'5, 10'9, 11'6, 11'1 cm.; alçades 5'2, 4'3, 5'4, 4'5, 4'7 i 5'2 cm.;

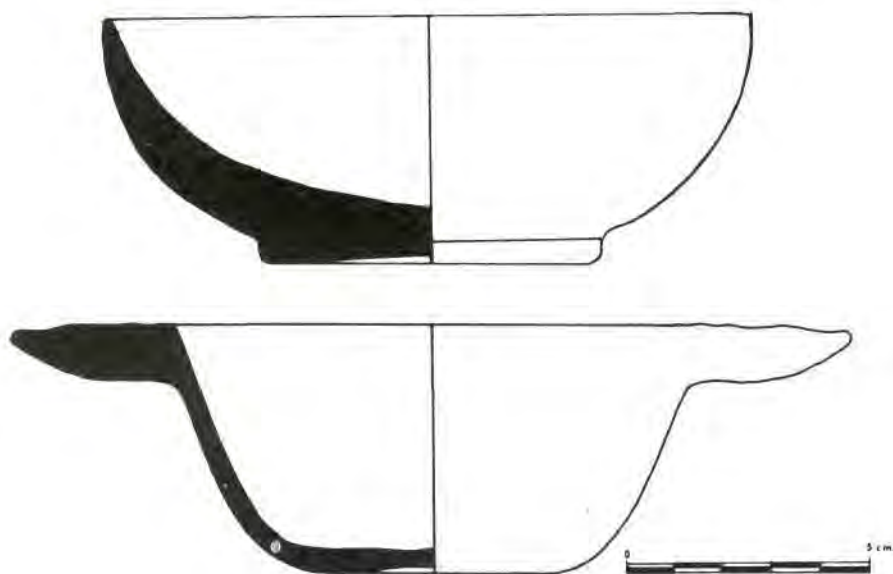

Fig. 18. Formes de les escudelles de reflexos, recollides. 1. Sense orelles i amb peu, decorada amb pinzell-pinta triple; forma treta de la fig. 10, núm. 24. 2. Amb orelles i sense peu; forma treta de la fig. 11, núm. 27.

gruixàries de 4 a 5 mm. Mitjanes aritmètiques 11'28 cm., 4'88 cm. i 4'5 mm., respectivament.

Hem trobat, a més, 1.236 fragments d'escudelles semblants —unes amb nances i altres sense—, dels quals tan sols creiem interessant esmentar els següents: 11 amb motius florals i geomètrics; 3 amb trenat geomètric (núms. 38 i 66); 1 amb una au estrafolària (núm. 62) que ocupa tot el centre de l'escudella i, a més, les potes puguen paret amunt (29); 1 amb dibuix central (núm. 66); 1 amb lletres (núm. 63); 1 amb part d'una magrana (núm. 64) i 1 amb quadrícula i creus (núm. 61).

(27) VILASECA, vol. III, figs. 30 i 32.

(28) ESTEVA, nota 4, figs. 26 i 36.

(29) BATLLORI i LLUBIÀ, làm. 22, fig. A. La trobada a Sant Feliu és una imitació dolenta de l'esmentada.

Entre les nances recollides hem trobat les sis formes de la fig. 19.

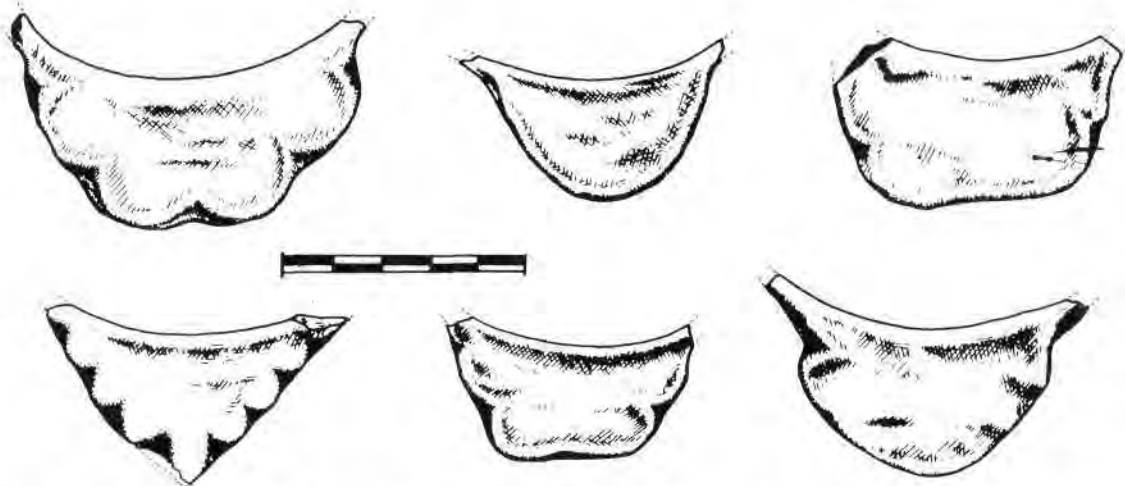

Fig. 19. Escudelles de reflexos; formes de les orelles trobades.

G. CERÀMICA CATALANA POLÍCROMA (S. XVI I COMENÇAMENT DEL XVII)

Tan sols n'hem trobat 8 fragments decorats en blau i groc, i 3 en blau, verd i marró. En aquesta ceràmica, a la decoració preferentment blava se li afegiren petits tocs dels altres colors. Els motius s'assemblen als de les peces de reflexes d'igual època, però no són iguals.

En blau i groc hem recollit 6 fragments de plats i dos d'escudelles. Dels primers, tres pertanyen al tipus publicat per Batllori i Llubià (30). Un dels dos fragments d'escudella té l'orella igual a una que veiem en el llibre dels esmentats autors (31); la decoració de les parets també és semblant.

De la decorada en blau, verd i marró tan sols hem trobat tres fragments de plats.

H. CERÀMICA CATALANA EN BLAU SOBRE FONS BLANC (1.ª MEITAT I MITJAN S. XVII)

N'hem recollit 21 fragments en total; uns són d'orles diverses (1.ª meitat del s. XVII) i els altres, de la ditada (mitjan s. XVII).

De la primera classe hi ha fragments d'escudelles i de plats. Les escudelles són del tipus anomenat «sagnadors» perquè tenen decoració de circumferències a l'anvers i hom creu que servien per a recollir la sang quan feien una sagnia (32).

(30) BATLLORI i LLUBIÀ, làm. 35 B i C.

(31) BATLLORI i LLUBIÀ, làm. 35 E.

(32) BATLLORI i LLUBIÀ, p. 93 i làm. 79.

Els de la ditada són fragments de plats i un, d'escudella. Decoració florejada i geomètrica. Tres són de doble sanefa: de la ditada per l'exterior, i de la cirereta més a l'interior, separades per circumferències concèntriques.

I. CERÀMICA D'ALCORA, CASTELLÓ DE LA PLANA (S. XVIII)

Un fragment d'una plata, decorat en verd i carbassa; cobert interiorment i exteriorment d'una capa de porcellana finíssima d'un milímetre de gruix, una part de la qual s'ha després; gruixària 5 mm. És evident que devia estar a la part superficial del jaciment.

J. PECES DE CLASSIFICACIÓ DUBTOSA

Resten 33 fragments de ceràmica, la major part dels quals són de bona qualitat, que no ens atrevim a classificar. Els que creiem més interessants són:

2 fragments policroms amb la figura humana; s'hi veuen els colors blau, groc, verd, carbassa i manganès (o semblant). Pertanyen a peces grans, car el peu és robust i té 10 cm. de diàmetre; revers envernissat, amb decoració de circumferències de color manganès.

2 fragments decorats, per ambdues superfícies en blau clar; temes florals i circumferències. Craquelat; peu d'uns 9 cm. de diàmetre.

1 peu de peça de forma, decorat en blau clar per l'anvers, fent dibuix molt senzill; daurat, amb temes geomètrics i florals pel revers.

1 fragment d'alfaró decorat en blau.

3 fragments policroms en els quals es veuen els colors carbassa i blau; bona part del vernís ha saltat.

10 fragments policroms d'alta qualitat. Sospitem que podrien ésser italians.

3. TERRISSA

Junt amb la ceràmica decorada, es van recollir molts fragments de terrissa. Suposem que, com aquella, aquests fragments provenen majoritàriament, dels segles XVI-XVII, però no en tenim pas la certesa perquè no fou possible —pel que diem a l'inici d'aquest treball— fer un estudi estratigràfic.

Per altra part, la terrissa no és massa coneguda a causa de les dificultats que el seu estudi comporta, tant pel que fa a la cronologia, com a la seva distribució geogràfica.

En general, es tracta de peces bàsicament utilitàries, sense decoració,

les formes i pastes de les quals han perdurat molt —a voltes diversos segles—; per això solament poden datar-se amb garantia aquelles que han estat trobades a les voltes d'edificis de cronologia segura o bé junt amb ceràmiques decorades, en jaciments excavats estratigràficament.

De les peces que hem recollit, en coneixem ben poques formes, puix, en general, els fragments són petits. Això sí, creiem que part de la terrissa fou obrada a Sant Feliu mateix, car documentalment consta l'existència d'ollers a la vila, fins a les darreries del s. XIX (33).

De la terrissa recollida, n'hem fet tres grups: 1) fumada; 2) clara no vidrada, i 3) vidrada.

1) La terrissa fumada és molt típica a les terres gironines, si bé fins els nostres dies ha perdurat tan sols la de Quart i de la Bisbal. Els trossos que guardarem com a mostra, formaven part, essencialment, de cossis, gibrells d'ala decorada amb incisions, tapadores (amb dos tipus de vora), poals, olles de base esfèrica, tupins i atuells de boca ampla, exteriorment decorats com els cossis actuals o els gibrells antics. Trobarem sencers, un tupí d'abocador senzill i una olleta.

2) De la terrissa clara sense vidrar, solament vam recollir una vora decorada amb incisions i un petit fragment de filtre, de gerra.

3) La terrissa vidrada és abundant, de colors variats: verd, groc, melat, etc., obtingut mitjançant òxids metàl·lics o engalbes sota vernís de plom. Hi ha mostres d'una gran varietat d'atuells: tapadores, olles, plats, concs, poals, fogons (a l'estil dels actuals de Sant Julià de Vilatorrada), gibrells, etc., així com altres peces de les quals ignorem la seva funció específica. D'entre aquestes, cal remarcar-ne unes que tenen la vora escalonada i dues nanses a prop del peu: algunes són totalment envernissades, mentre que d'altres solament hi tenen la part externa (fig. 20). Dèiem si podien haver servit per a posar-hi testos, però no podem pas assegurar-ho.

D'aquest tipus de terrissa, vam poder reconstruir dues plates d'obra engalbada vermellosa amb ratlles de manganès: una té forma circular de 30'3 cm. de diàmetre per 3'2 d'alçada i l'altra ovalada —si bé de vores ondulades— de 28'5 cm. de llargada per 22'5 d'amplada i 2'7 cm. d'alçada (fig. 11, núm. 30). Aquest tipus de terrissa no la sabem gaire documentada. N'hem sentit dir «terrissa de difunts o de funerals», però darrerament

(33) LLUÍS ESTEVA, *La població treballadora guixolenc, de 1556 a 1645*, «XX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos», Sant Feliu de Guíxols, 1977; a les planes 152, 164 i 182 es donen els noms de dotze ollers.

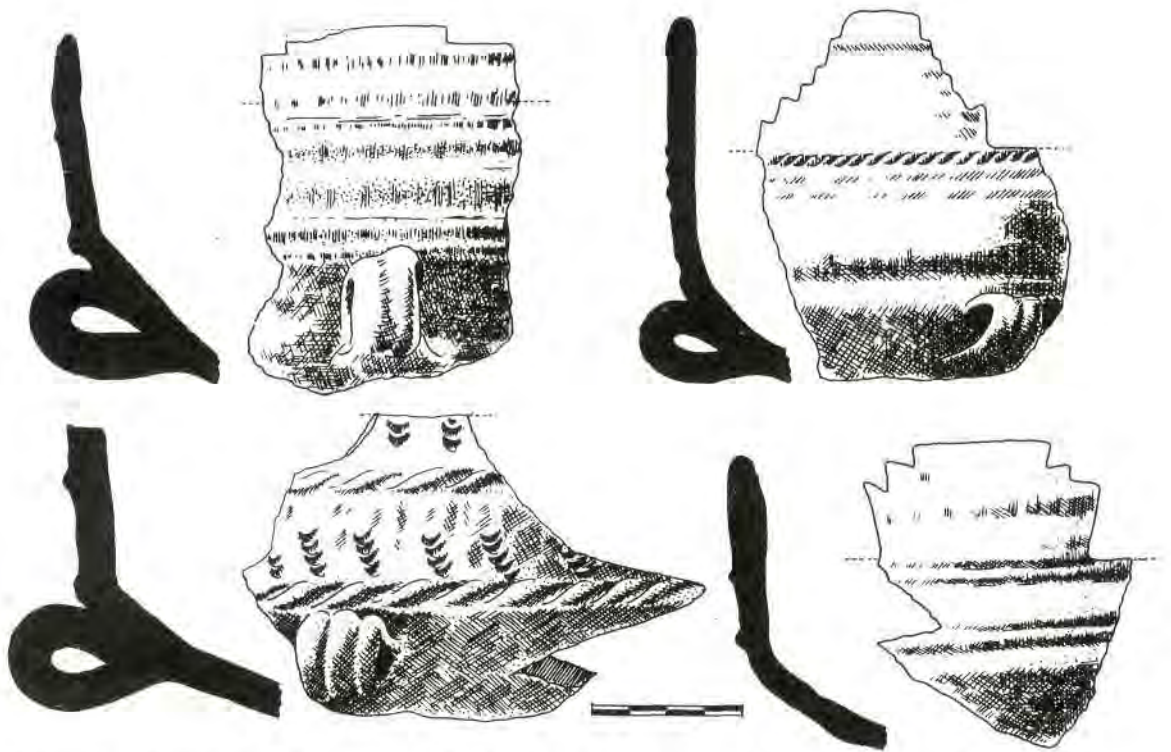

Fig. 20. Fragments de terrissa vidrada amb nansa a prop del peu i vora escalonada.

també veiem que hom l'anomena «plat de la mort, per als menjars de funerals que eren celebrats anys enrera» (34). Vegeu nota 36.

CONCLUSIONS

1) Fragments de ceràmica decorada recollits: 9 en verd i manganès (s. XIII-XIV); 3 valencians daurats (s. XV); 12 valencians blaus (s. XV); 6 valencians en blau i daurat (s. XV); 56 catalans blaus (s. XV); 2.000 catalans daurats (s. XVI-XVII); 11 catalans policroms (s. XVI-XVII); 21 catalans en blau (s. XVII); 1 d'Alcora (s. XVIII), i 33 de classificació dubtosa.

Queda clar que la ceràmica catalana de reflexes forma el gros de les troballes: 2.000 fragments contra 152 de tots els altres junts, o sigui tretze vegades més.

2) Hem vist que els plats de decoració radial són documentats a Reus i a Muel; en canvi, no els trobem entre els catalans publicats per Batllori i Llubí; els decorats amb pinzell-pinta i els de trenat geomètric els veiem a la ceràmica de Reus i a la de Batllori i Llubí, però no entre la de Muel; els

(34) J. CORREDOR-MATHEOS, *Ceràmica popular catalana*, «Ed. 62», Barcelona, 1978, p. 134.

d'estrella de quatre puntes són documentats a Reus i, quelcom diferents, també a Muel, però no es troben entre els de Batllori i Llubí, i, finalment, la decoració de cadenetes solament la veiem a la ceràmica de Reus.

Escudelles sense orelles. Trobem la decoració de pinzell-pinta a les de Reus i a les catalanes de Batllori i Llubí, però no a les de Muel.

Escudella amb orelles. L'única trobada ací té decoració semblant a la ceràmica de Reus; no a les altres.

Així tenim que tots els tipus trobats a la casa Bartra són repetició dels obrats a Reus; 3 els hem vistos en el llibre de Batllori i Llubí i 2 entre els de Muel. No sabem de cap guixolenc que hagués comprat ceràmica a Reus o procedent de Reus; és evident, però, que les dades anteriors donen peu a creure-ho.

3) Els historiadors estan d'acord: els segles XVI i XVII són els més foscos de la història de Catalunya. A Sant Feliu, però, coneixem una rastellera de capitans i de patrons de galera que degueren distingir-se, durant el primer segle esmentat, per llur valentia en el combat i, ensems, per llur astut i emprenedor esperit comercial: Aixada, Guardiola, Camisó, Falgueres, Caritat, Gallart, Massanes, Oriol, Reig, Moret, Oliver, Amat, etcètera, alguns dels quals degueren lluitar a Lepant.

Contemporanis dels esmentats, la vila tenia bon nombre de comerciants sedentaris que traficaven per mar, preferentment vers llevant. Gent amb vaixells propis o que noliejava per a dur a terme les seves jugades mercantils que sovint els enriqueia, però que no poques vegades els deixava a les capces.

Mariners i mercaders —amb llurs familiars i protegits— eren els que tallaven el bacallà a Sant Feliu durant el segle XVI, junt amb el clergat, alguna gent de carrera i diversos artesans de renom.

L'abundant ceràmica de reflexos que hem estudiat, degué pertànyer a la gent esmentada i a llurs successors que, durant el segle XVII —de vaques magres— degueren anar tirant de la rifa heretada, trompejant la vida com podien.

4) D'ésser cert, com suposem, que diversos fragments de la ceràmica recollida és italiana, no hauríem fet altra cosa que confirmar el que ja és abastament sabut: la relació mercantil i guerrera de la nostra vila amb les terres costaneres de la Mediterrània oriental des de temps ben reculats (35).

(35) ESTEVA ha publicat diversos treballs en els quals es parla de troballes arqueològiques o de documents que confirmen la relació entre la nostra vila i l'actual Itàlia: *Excavació a la Porta Ferrada* (veg. nota 4), figs. 13, 14 i p.40; *La població treballadora* (veg. nota 33),

5) El clap de peces arqueològiques descrites, trobades junt amb ossos, cloves de mariscs i altres deixalles, demostra que la gent del barri tirava en aquell lloc les escombraries, en un període ben definit: s. XVI i començament del XVII; és a dir, abans que el sistema defensiu guixolenc fos dinamitat pels francesos el 1696.

6) Com que no vam localitzar la torre, és de creure que no era en el jardinet de la casa Bartra, ni a l'indret explorat, sinó, més a ponent (fig. 21). El lloc excavat, per tant, quedava fora muralles, entre la vila fortificada i el mar.

7) Considerem correctes les precedents conclusions; en canvi no trobem explicació acceptable a una pregunta: ¿com explicar la presència d'un miler d'agulles de cap en el jaciment? (36).

ps. 149-151 i 160-163; *Montserrat Guardiola, capità de galera*, «Àncora» 22-IV-1971, i *Un guixolenc il·lustre. Antoni Ferrer, gran canceller de Milà (1619-1634)*, «Revista de Girona», núm. 63 (1973), ps. 50-62.

(36) Corregides ja les galerades, el matrimoni Rosa Vidal-Francesc Compte fan donació de bon nombre de publicacions a l'AHMSF. Entre els llibres entregats hi ha la *Guia il·lustrada d'Olot y ses Valls*, de Mn. JOSEPH GELABERT, impremta de n'Octavi Viader, Sant Feliu de Guíxols, 1908, i a les seves pàgines 166 i 167, llegim:

«*Convit de morts*. — El dól després qu'ha eixit de l'iglesia se reuneix á la casa del mort y á l'hora de dinar s'assenta á la taula.

Els homes, am capot, á un costat; y les dones, am caputxa á un altre, presidint un capellá á la qual dreita s'hi assenta el cap de casa y á l'esquerra el cap de dól.

La taula esta aparellada am dues estovalles, plats vermells ratllats de negre, capgirats demunt del tovalló, cullera, forquilla y ganivet creuhats sobre del mateix plat y porrons blaus ab vi de la terra.

El *menú* consisteix en escudella d'arrós y fideus espessa, bullit y un rostit per entrant. L'amaniment és d'olives negres, y'ls postres ametlles torrades.

La carn de ploma queda esclosa; sols la de xai és admesa.

S'hi parla poch y encare en veu baixa.

Acabat l'apat se despara la taula de modo que quedi cuberta am les estovalles de dessota. Llavors el cap de dól (abans el campaner), distribueix un pa á cada comensal, anomenat «*pa de memoria*»; després, el capellá ó en son defecte el cap de dol, resa, alternant amb els assistents, tres parenostres pel difunt y un pels passats de la casa».

Així queda clar el text de l'apartat que acaba amb la nota 34.

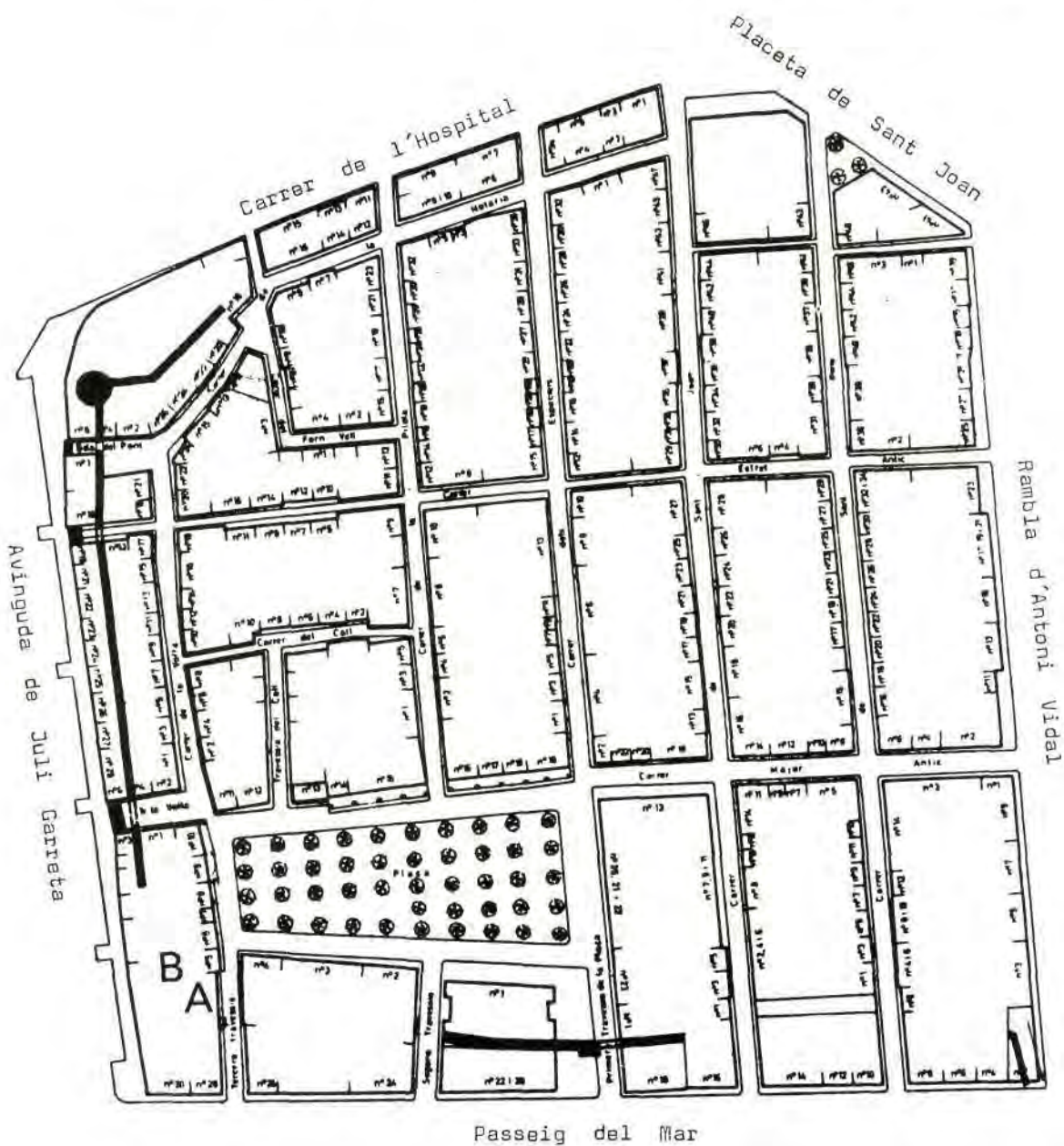

Fig. 21. Primer sistema defensiu de la vila de Sant Feliu de Guíxols; les ratlles gruixudes són els trams localitzats. L'indret «A» és l'excavat; el «B», on probablement hi havia la torre de la Presó (dibuix publicat en el treball descrit a la nota núm. 1).